

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1121918/8

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב צבי בן יעקב – אב"ד, הרב יצחק הדאיה, הרב משה בצרי

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד גבריאל מויאל)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד משה יצחק אוסדיטשר)

הנדון: חיוב האם במזונות ילדים כשהם במשמורת האב

החלטה

הצדדים נישאו זה לזה כדמו"י באדר תשס"ב, ומנישואין אלה נולדו הילדים: [ה'] (בת 13), [י'] (בן 11), ו[א'] (בת 9). הצדדים התגרשו לפני כשנתיים (כ"ט באייר תשע"ז (25.5.17)).

הנושא שלפנינו, ובעניינו התקיים דיון בתאריך י"ד באייר תשע"ט (19.5.19), הוא ענין המשמורת וזמני השהות. הוגשו לבית הדין שני תסקירים: האחד מיום ו' באייר תשע"ט (11.5.19), ותסקיר משלים מיום י"א באייר תשע"ט (16.5.19). כאמור, בתאריך י"ד באייר תשע"ט (19.5.19) התקיים דיון במעמד הצדדים ובאי כוחם. בית הדין שמע את באי כוח הצדדים, וכן שוחח עם כל אחד מהצדדים בנפרד.

התסקיר הראשון - מתאריך ו' באייר תשע"ט (11.5.19).

בתסקיר זה (עמוד 3) נכתב (מדברי הבת [ה']) ביחס להתנהגות האם כלפיה וכלפי אחיה ואחותה, ובהם סיטואציה של התנהגות אלימה וחסרת שליטה של האם. [ה'] תארה מצבים בהם לא היה אוכל, ומצב בו האם נעלה אותם בבית במשך יום שלם, מבלי שהיתה נוכחת. צוין כי לאחרונה בהמשך להתערבות פקידת סעד, האם מקפידה על התנהגות רגועה. [ה'] מציינת כי מאז שהיא מתגוררת עם האב, חשה "שהשתחררה מהכלא", ושהחיים נעימים יציבים ורגועים, תוך שהם מקבלים ארוחות מסודרות, סיוע בהתארגנות בבוקר ובערב. צוין כי לאחר גירושי ההורים, נוצר שקט ורגיעה, ו[ה'] נראית שלווה ומאוזנת.

[י'] מתאר את התנהגות האם, שארע והכתה אותו עם נעל או חגורה, לא הכינה אוכל. הבת הקטנה [א'] התבטאה שטוב לה אצל אביה, שלפעמים אימא צועקת ומרביצה, וזה מפחיד. בסיכום התסקיר נכתב:

"שלשת הילדים מתארים חוויות של פגיעה והזנחה מצד האם, שצובעים את מבטם על דמותה, לעומת אידיאליזציה של דמות האב, שנתפס כמיטיב ומעניק בטחון ויציבות, וכמספק את צרכיהם הפיזיים והרגשיים. מהיכרות עם הילדים עולה תמונה עצובה ומצערת של עשיית ספליט בין דמות האם כמאכזבת, חלשה ובלתי יציבה, לבין אב אידיאלי, מושלם חזק ו"כיפי".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מציאות זו כפי שהיא נשקפת לעינינו מעוררת דאגה משמעותית למצבם הרגשי והתפתחותי של הילדים, שנגזלת מהם הזכות והאפשרות המעשית לכונן קשר מיטיב עם שני ההורים, קרי עם האם, כפי עם האב.

[...]

התרשמנו אמנם מאב שאכפתי ודואג לילדיו, ומתגייס להעניק להם מעטפת חמה ומחבקת, המספקת להם מענים ראויים למכלול צרכיהם. יחד עם זאת, בלי משים, ואולי מתוך מטענים שחווה ממערכת יחסים זוגית שכשלה עם האם, הוא מבטל ומקטין את דמותה של האם, תוך הכפשתה והדגשת מגרעותיה בעיני הילדים, עד לכדי מחיקת האופציה לכינון קשר מיטיב שלה עם הילדים, קשר שהם כה כמהים וזקוקים לו. [ש'] מצידה מבקשת קשר עם ילדיה, אך נראה כי מתקשה למצוא את הדרך הנאותה לליבם"

זמני השהות המומלצים על ידי פקידת הסעד: ימי שני וחמישי בשבוע בין השעות 13.30-19.30.

עם מעבר האם לפ', תאסוף את הילדים לנסיעה לביתה, ותשיב את הילדים לבית האב. האם תדאג לארוחת צהריים ל[א'], ול[ה'] ו[י'] ארוחת ערב. בזמן הביקור לא יהיה בן זוגה של האם נוכח, מתוך רגישות לצרכי הילדים.

עד כאן התסקיר מתאריך ו' באייר תשע"ט (11.5.19).

תוך כדי דיון (בתאריך י"ד באייר תשע"ט (19.5.19)), קבלנו תסקיר משלים (מתאריך י"א באייר תשע"ט (16.5.19)), ובו מדווחת פקידת הסעד כי למרבה השמחה הצליחו ההורים לקיים שיח ענייני ומכבד לטובת ילדיהם. האב יעביר מסר ברור לילדים, לעידוד המפגשים עם האם, וכן יסיע את [י'] בסיום הלימודים, בשעה 17:00 – לפ'. האם מדווחת כי המפגשים כעת עם הבנות קבועים יותר וטובים, אך הבן [י'] ממעט להגיע, כשיש לו מבחנים.

האם מטופלת אצל גברת ב' באופן קבוע אחת לשבוע, פועלת בהתמדה להוכיח עצמה באופן מותאם מתוך רגישות והתחשבות בחיי הילדים. מצד אחד מתקיים תהליך של ביסוס והעמקת הקשר בין האם לבנות, אולם הבן [י'] כמעט ואינו מגיע, ונצטט חלק מהתסקיר:

"לאחרונה התרשמנו כי שני ההורים פועלים לטובת ילדיהם, מתוך אוירה רגועה יותר לטובת ילדיהם. האם מצידה עשתה מאמצים מרובים על מנת להרחיב זמני השהות עמהם באופן שאלה מתחילים משעות הצהריים [...]. כמובן מתנהלת מתוך רגישות והתחשבות באופן שמכיל את רגשותיהם של הילדים, ותורם לתהליך התבססות הקשר עמם.

נראה משיחה שקיימנו עם ההורים, כי האב מצדו מבין היום יותר את חשיבות נוכחות האם בחיי הילדים, מתוך כך נותן את ברכתו לקשר, ומקפיד שלא לערב את הילדים בסכסוך הזוגי.

יחד עם זאת עדיין הבן [י'] אינו מגיע בקביעות לפגישות עם האם, ונראה כי על האב לפעול על מנת לעודד את הקשר בין הבן לאמו, למען התפתחותו הבריאה והתקינה"

בסיום התסקיר הומלץ כי זמני השהות עם האם יהיו במתכונת הקודמת, ויוקפד על קביעות הגעת כל שלשת הילדים. על האב לדאוג לכך שהבן [י'] יצטרף למפגשים. האם תארח את הילדים אחת לשלוש שבתות אצל משפחתה.

האם [ש'] תמשיך טפול אישי והדרכה הורית אצל גברת ב' – מרכז שט"י.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תגובת תכנית טפול באחריות עו"ס המשפחה מר מ', עבור ילדי המשפחה במרכז הורים – לילדים, או במסגרת טיפולית אחרת, בה תוכל להיות עבודה מערכתית לטפול בילדים, והדרכה הורית לאב.

בדיון שהתקיים בתאריך י"ד באייר תשע"ט (19.5.19), בית הדין שמע את באי כוח הצדדים. כמו כן בית הדין שוחח עם הצדדים, כל אחד בנפרד. בית הדין התרשם אכן שהאב עושה מאמצים לשדר אורח חיובית ביחסים בין האם לילדים, וכי עושה ויעשה מאמץ להביא את הבן [י'] למפגשים עם האם. הרוח החיובית שבאה לידי ביטוי בתסקיר האחרון, קבלה ביטוי גם בשיחה עם האב.

האם לכשעצמה הראתה נכונות לעשות כל שיידרש, כדי שלא יוצר קונפליקט בין הדרך החינוכית של הילדים, לבין אורח חיים אחר, והתקבל הרושם שהאם עושה מאמצים כדי שתהיה אורח חיובית וטובה בינה לילדים, כפי שגם מתואר בתסקיר.

לאור האמור, בית הדין מאמץ את מסקנות התסקיר מיום י"א באייר תשע"ט (16.5.19), וכן את ההמלצות בדרכי הטיפול להורים.

כמו כן בית הדין קובע כי בהתאם למציאות בפועל, הרי שהילדים הינם במשמורת האב. משמורת זו הינה בהתאם לסעיף 10 להסכם הגירושין מיום כ"ח באייר תשע"ז (24.5.17).

כבר הבענו מספר פעמים את דעתנו, שכל משמורת הינה למעשה משמורת זמנית, וניתנת לשינוי בהתאם לנתונים. כל עוד לא ניתנה החלטה אחרת של בית הדין, הרי שהילדים הינם במשמורת האב, כמציאות הקיימת היום מאז הגירושיין.

בית הדין פונה לאב ליצר אורח נכונה, באופן שיהיה קשר תקין בין האם לילדים, וכפי שהסביר בית הדין לבעל. מאידך, שב בית הדין ופונה לאם, לא ליצר קונפליקט בין חינוך הילדים, הבנות בבית יעקב והבן בתלמוד תורה, ולא לחשוף אותם לדרך חיים שעלולה ליצור אצלם ניגודים. בית הדין סבור שהקשר בין האם לילדים חשוב מאד הן לילדים והן לאם, והתרשמנו שהאם מבינה שיש לפעול לקשר חיובי, ולא באופן שיצור ניגודים ובעיות בחינוכם.

בעניין תביעת ב"כ האב לחייב את האם במזונות הילדים

הוגשה בפנינו תביעה של בא כוח האב, לחייב את האם להשתתף במזונות הילדים, הנמצאים כעת במשמורת האב. בא כוח האם הגיב לתביעה זו. בית הדין הבהיר כבר בהחלטה הראשונית, שלא מצאנו מקור בראשונים ובפוסקים, לחייב את האם במזונות הילדים, כאשר הם נמצאים אצל האב וניזונים על ידו.

הרמב"ם (הלכות אישות פרק כ"א הלכה י"ח), כתב וזה לשונו:

"[...] ואם לא רצת האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה ונותנת אותן לאביהן, או משלכת אותן לקהל אם אין להן אב, והן מטפלין בהן".

וכן פסק בשולחן ערוך אבן העזר סימן פ"ב סעיף ב. וברב המגיד שם, כתב וזה לשונו:

"זה ברור שלא מצינו חיוב לאשה בשום מקום, והאב מצווה על בניו בכמה דברים ואין האשה מצווה, ומהיכן נתחייבה בהם".

ובמעשה רוקח (לרבי מסעוד חי רוקח, על הרמב"ם שם), הביא דברי הרמ"ך בכתב יד שהשיג על הרמב"ם, וכתב דיש חיוב צדקה גם על האם. ובמעשה רוקח, בעניין מה שכתב הרב המגיד (שם)

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שחיוב מזונות הוא על האב ולא על האם, תמה עליו, שלא מצאנו חיוב על האב יותר מהאם אלא לעניין תלמוד תורה, מה שאין כן לעניין חיוב האם לזון את ילדיה כשמת האב:

“אבל לענין הצדקה ולפרנס את קרוביה ובניה היכא דליכא אב, מהיכא תיפוק לן למפטרה. גם הרב דינא דחיי קיים דברי רבינו והסמ”ג שכתבו כן, וכתב שאין שום חולק על זה, ופשיטא שלא ראה דברי הרמ”ך האלה בכתב יד”.

ובמהשך דבריו כתב, שאם תפרנס את הבן, ימנעו האנשים להינשא עמה מכוח משאת הבן, וגם אם היא עשירה, לא ירצו לסכול גידול בנים אחרים, וזה דרך הטבע. אמנם אם היא עשירה, תיתן לו לפי עושרה באותה העת לבד, ושוב משלכת אותו לקהל.

ועדיין בכל זה לא מצאנו חיוב על האם, כשהאב מפרנס את הילדים או כשהם אצל האב. ובוודאי לפי הרמב”ם והמחבר שהאם יכולה לתת הילדים לאביהם ואינה חייבת במזונות, אין מקום לחייבה במזונות כשהם אצל האב. ואף לרמ”ך ומעשה רקח, אפשר דככל שהילדים אצל האב, אין חיוב על האם לזונם ולתת מזונות לאב, דהחיוב מדין צדקה הוא דווקא כשהם אצלה. ועיין שם במעשה רקח שהביא מחלוקת כשאין לאב לשלם לאם שכר הנקה, אם חייבת להניקו בחינם, ועיין בחלקת מחוקק סימן פ”ב ס”ק י”ב, דאף לרבינו ירוחם, דווקא באין לאב, כופין אותה להניק בחינם, וזה לשון החלקת מחוקק:

“כאן משמע שאין על האם שום חיוב לגדל את בניה אחר שגמלתן, וכבר כתבתי שגם קודם שגמלתן אין עליה חיוב להניק בחנם, ודלא כמו שכתבנו לעיל בסעיף ה’ בשם רבינו ירוחם, שאם אין לאב כופין אותה”.

וברמ”א (אבן העזר סימן פ”ב סעיף ה’), לעניין גרושה שאינה מחויבת להניק את בנה אם אינו מכירה, הביא הרמ”א מר”י, דדוקא אם מוצא לו מינקת אחרת להשכיר, אבל אם לא מוצא מינקת אחרת, כופה את האם להניק. והגר”י אייבשיץ (בני אהובה כא, טז) חייב אישה להניק אף לאחר כ”ד חודש מדין צדקה:

“דודאי אם האשה עשירה, אף לאחר כד’ חדשים כופין את האם לזון בניה, דהא כופין על הצדקה, ואין לך צדקה יותר מזה, ואם כן היא שיש לה חלב בדדיה ותוכל להניק, הרי היא עשירה לדבר הזה וכופין אותה כמו שכופין על כל הצדקה”.

ובבית מאיר (הובאו דבריו בפתחי תשובה שם ס”ק ג) כתב, דהחיוב הוא מדין צדקה. ומה דמבואר שיכולה להשליך על הקהל, היינו בעניה שאינה אמודה, אולם לעניין הנקה נחשבת כעשירה. ומבואר שם דגם קרובי האב עניים. ומשמע דלביית מאיר אליבא דהרמ”א, חיוב צדקה בקרובי האב קודם לחיוב האם.

וכן כתב מהרשד”ם (חלק אבן העזר סוף סימן קפא), וזה לשונו:

“גם אני אומר שמה שטוען למך שתתן אם הבנות כיון שהיא אמודה בנכסים, גם בזה אני אומר שהבל יפצה פיו למך, כי לא מצינו חיוב להן בענין זה כלל אפילו בתורת צדקה, כל זמן שיש לבת קרובים מן האב, וכמ”ש פעם אחרת, דאם אין לבת קרוב אמוד בנכסים לעשות עמהן חסד, אמה, אף על פי שהיא כנכרית בעלמא, לפי שהתורה אמרה דודו או בן דודו יגאלנו כו’, מכל מקום קרא כתיב התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה”.

הרי דכל זמן שיש לבת קרובים מצד אביה, אין על האם חיוב כלל לזונה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם כאמור דעת רבים מהפוסקים שאין כל חיוב מזונות על האם. כך מבואר ברמב"ם ובשולחן ערוך (הנ"ל), כן פסק במגיד (הנ"ל), בחלקת מחוקק סימן פ"ב ס"ק י"ב וס"ק ו' ובבית שמואל שם ס"ק ה' שהשיגו על הרמ"א הנ"ל, דבמה נתחייבה האשה יותר משאר נשים, ומדוע לא יתנו לה בית הדין שכר הנקה. ומבואר בשולחן ערוך ובנושאי הכלים שאין חיוב מזונות על האם יותר מאשר על שאר העולם. וכן מצאנו בתשב"ץ (חלק ב' סימן רט"ז): "ואין האם חייבת במזונות בתה. וכן הדין נותן שהאם תוכל לכוף האפטרופוס שיתן לה מזונות". וכאמור, כן היא דעת מהרשד"ם (הנ"ל).

וכן מבואר בתשובת חוט השני (לבעל החוות יאיר, סימן ח), שדן במי שאביו מומר, אם החיוב לפרנסו חל על אבי אביו או על אבי אמו. ושם כתב להדיא שאין חיוב על האם לזון ילדיה, והחיוב הוא רק על האב:

"ועוד אומר אני, דאפילו אם נאמר דבני בנינים הרי הן כבנים לענין מזונות, מיהו בני בנות אינן כבנים לענין מזונות, שהרי אין האם חייבת לזון את בניה, ואיך יהיה אבי האם חייב והוא רחוק יותר. וכי תימא שאני אבי האם מפני שהוא מתחייב בפריה ורביה, והוא יוצא על ידי בני הבת בפריה ורביה, מה שאין כן האישה שאינה מתחייבת בפריה ורביה, אטו מזונות בחיוב פריה ורביה תליא מילתא? דבר זה לא מצאנו בשום מקום".

וכן פסק במנחת אליעזר (לגר"א ממונקטש, חלק ג' סוף סימן י'), לענין מזונות ילד לאחר הגירושין, דפשוט בשולחן ערוך אבן העזר (סימן ע"א סעיף א) דהאב מחויב במזונות, והאם אינה חייבת במזונות בניה הקטנים.

ועיין גם בפד"ר כרך ט (עמוד 101, מהגר"ש אלשיב, הגר"ב זולטי, הגר"מ אליהו), שאין חיוב על האם לזון את ילדיה:

"למעשה יש לדון בתחילה אם האם המערערת חייבת בחוב כל שהוא כלפי האב או כלפי הבן, כי ברור הוא שהאב חייב במזונות בנו ולא האם. ואפילו אם האם פטרה אותו מחיובו, זה רק חשבון שבין האם לאב ולא בין האב לבן, כי החיוב לזונו ולפרנסו חל על האב ואין האם יכולה לפטור את האב מזה (עיין בשו"ע א"ה ס' קי"ד סעיף ג') ולחוב את הבן, אלא החוב נשאר על האב והוא פטור בפועל ממנו אם האם תתחייב לספק צרכי הבן במקומו הוא, והתחייבות צריכה להיות כדין כל התחייבות כספית".

וכן הגר"ע הדאיה (ישכיל עבדי, חלק ד' חלק חושן משפט ב, ג) כתב, דלא מצאנו בשולחן ערוך אלא חיוב מזונות הילדים על האב, ולא הוזכר כל חיוב על האם, עיין שם.

ואף אם יבוא בעל דין ויחלוק ויאמר, דכל הפוסקים שכתבו שאינה חייבת לזון ילדיה, מיירי באינה עשירה, על זה יש להשיב, דבחלקת מחוקק ובבית שמואל שהקשו על הרמ"א בענין הנקה, מבואר דאף בעשירה הדין כן. וגם מדוע לא הוזכר בשום מקום חיוב על האם בעשירה, ומה לנו לבדות חילוק מליבנו. ואף שחלק מהאחרונים סברו כך, לא מצאנו לשיטת הרמב"ם והשולחן ערוך והנושאי כלים לחייב. בפרט לא מצאנו לחייב את האם ליתן לאב ממון, כשהילדים אצלו, ונידון כזה לא מצאנו אף לחולקים על הרמב"ם והשולחן ערוך, ומהיכי תיתי להוציא ממון.

בפרט שבנדו"ד לא מדובר באם עשירה. מדובר באם העובדת קשה לפרנסתה, וגם הורידה חלקיות מעבודתה, כדי ליקח את הילדים ולשהות עמם בזמני שהות כראוי.

אשר על כן, אין אנו מוצאים כל מקום לחייב את האם במזונות הילדים, והתביעה נדחית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום כ"ב באייר התשע"ט (27/05/2019).

הרב צבי בן יעקב – אב"ד, הרב יצחק הדאיה, הרב משה בצרי

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה